

MONOGRAFIC

aran

ATH DIA

Març deth 2008 · Numerò 23

RADIOGRAFIA
DERA SANITAT
ARANESA

A prumèra ora...

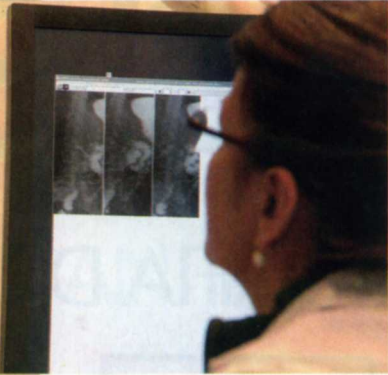

eth cafè
cuert o long, sol o damb lèit,
damb sucre o sacarina...

era informacion
damb **SEGRE**

4

Bona salut
Radiografia dera
sanitat aranesa e
des servicis
socials.

per Anna Geli

14

**Servicis
Socials**
Eth gran rèpte
d'ua societat
modèrna

Servei de Biblioteques
Biblioteca de Comunicació
3 Hèrta d'Aranya

18

Noèlia Costa
"Èm un govèrn
qu'apostam
fermament pes
politiques socials"

per Anna Geli

Bona salut

De salut que non ne manque... Mès per se de cas, mès vau auer un bon servici sanitari. Non hè massa ans en Pirenèu es mètgés èren obligadi a auer eth don dera omnipreséncia pr'amor que les calie arribar per tot e non tostemp enes melhores condicions. I auie pògui recorsi, males carretères e fòrça territòri qué corbir. Ara, mès, aguest mon qu'a inspirat sèries de television coma *Doctor en Alaska* a desapareishut. An melhorat es comunicacions e a auançat era medecina mès, sustot, aguest cambi a a veir damb eth hèt qu'en plen centre de Vielha i age un espitau de referéncia. Es causes an cambiat fòrça. Aguest còp, entà ben.

21

Inma Caubet
"Era carga laborau
se convertís en ua
satisfaccion
personau"

per Anna Geli

25

Popar
Qu'arren
s'interpause
entre ua mair
e un hilh.

28

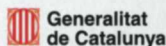
**Dar-ne un
sinhau**
Aumenten es
donacions de
sang.

Edite Diari Segre, S.L.U.
Depòsit Legau: L-1160-05.

President: Robert Serentill Utgés.
Director Executiu: Juan Cal Sánchez.
Coordine: Anna Sàez Mateu.
Maquetacion: Anna Barcala Sirvent.
Impression: Lerigraf S.L.U.

Damb eth supòrt dera
Generalitat de Catalonha

e eth Conselh Generau d'Aran

e era colaboracion dera

Collaboren en aguest numerò: Mikel Aristregi, Francèsc Boya, Aitor Carrera, Angelina Cases, Marcos Garcia, Anna Geli, Xavi Gutiérrez, Eisharc Jaquet, A. Marqués, Maria Monge, Jèp de Montoya, Alba Orrit, Josèp Loïs Sans, Jordi Suils, Xavier Ubeira e Andreu Vidal

↑ Direcció e Administraci6
↑ Consult6ris 11 ath 14

Era bona s

RADIOGRAFIA DEP

Salut d'Aran

A SANITAT E DES SERVICIS SOCIALS

per Anna Geli

FOTOS: MIKEK ARISTREGI

Per un viatge que vam a contradíder as clascics. Jorge Manrique didie que quinsevolh temps passat siguec melhor. Per sòrt, que i a excepcions. Era sanitat e es servicis socials aranesi an evolucionat en mens de vint-e-cinc anys a un ritme vertiginós. S'a passat d'un cèrt isolament sanitari mercat pera manca de prestacions a èster un endret de referéncia entà un parçan sanitari que va mès enlà des termières dera Val d'Aran. Entà constatar era bona salut d'Aran parlam damb Francesc Fernández, director deth Servici Aranés dera Salut, que des deth 2002 a traspassades es competéncias en matèria de Sanitat e damb Maria Àngels Borràs, Directora Assistenciau der Espitau dera Val d' Aran.

En Espitau trabalhen 150 persones entre servicis sociaus, medicis, administracion e neteja. Da servici a tota era Nauta Ribagorça, atau coma as abitants dera auta banda dera termièra francesa.

A compdar de 2002 eth S.A.S cree ua empresa que gestiona totis es airaus sanitaris e sociaus com era residència geriatrica, es servicis sociaus, era Atencion primària que depenen de diuerses empreses o institucions. E era competència ena planificacion de toti aguesti airaus qu'ère eth S.A.S. Dempús vèrie era creacion d'Aran Salut eth 2004. "Des qu'existís Aran Salut i a agut una integracion non son-

que enes Servicis Sociaus senon tanben auem integrat era Atencion Primària damb era Espitalària e per exemple, era istòria clinica en aguesti moments sonque ei ua. Ei a díder, era Atencion Primària tostemp que i a estat, mès quan era gent entraue pera pòrta, (entà comdàc de manèra mès grafica) donques era atencion primària se hège en ua part deth mostrador e era atencion entàs autes qüestions espitalàries que se hège en un aute costat deth mostrador. Tot açò desapareish en an 2004 quan se crec Aran Salut, a on se trabalhe

damb un sistema de salut sanitari e sociau integrat. Un aute exemple, abantes era istòria clinica ère en papèr mentre qu'ara i a ua istòria clinica electronica qu'ei compatible Espitau-Primària e açò deven en un cambi important ena cultura dera organizacion sanitària", explique Francesc Fernández. Eth hèt d'aue integrat en un solet ens es competéncias de salut ei un gran auantatge. Era Generalitat, per exemple cree ua agència entà méter en comun aquerò que ven de salut e ath temps de servicis sociaus, mentre que

nosati non auem eth besonh de crear ua agència pr'amor qu'èm un modèu en si madeish çò se derive en ua situacion de gran auantatge. Çò que cau hèr ei, a compdar d'aci, melhorar es airaus de trabalh qu'en aguesti moments dejà s'està hènt.

"Ena Val d' Aran, non auem lhets sòcio-sanitaris, òc qu'auem un recors qu'ei er usatge de dus lhets d'ajuts coma sòciosanitaris enquia que non s'agen es 10 lhets que son previsti. Damb açò se vò dar ua atencion entà malauties de longa estada, suenhs palia-

Er Espitau dera Val d'Aran dispause dera tecnologia mès auançada. Eth passat mes de seteme s'inaugurèc un TAC que se calcule que darà servici a 350 pacients ar an.

tius, e en definitiva a ua foncion molt polivalent. E es casi qu'entren en aquest lòc se consensuen a trauèrs d'ua comission a on se valore eth perfil de salut, e eth perfil sociu que dure uns mesi. S'ei mès long, donques era persona aurà d'anar entà un recors sociu que s'ei ena Val melhor o senon se pòt cercar dehòra deth parçan. Senon ei atau l'auram enes lhets o senon en domicili, en tot aplicar era atencion domiciliària."

Francesc Fernández ditz que damb era idèa d'integracion de servicis se pense en un pòble com Les entà cercar ua naua centralitat. A compdar d'aquí, toti es poblants que son concentradi en Baish Aran donques auràn, ena mesura qu'eth projècte vage tà deuant, aquest punt com un centre molt dubèrt, de dia, e que hèsque ua foncion autan de dia com de casau deth jubilat. "Cau sajar d'auer un concèpte en eth que cada viatge mès eth pair-sénher sigue integrat en sòn abitat sociu. Es pairs-sénhers son ua valor enta societad e non cau amagar-les ne deishar-les de costat. An de contunhar en tot èster un referent, e non cau pèrder era istòria d'enguarda. En centre i podarie auer un lòc entà hèr amassades, ath delà dera plataforma de servicis com per exemple eth nomenat "respir", (a on entre era lavanderia per exemple tanben) eth "respir" foncionarie en casi, per exemple, d'iuèrns plan durs, poirien èstar temporaument pendent 1 o 2 mesi en aquest centre e que fin finau acabe hèr era foncion com se siguesse un apartaotèl o un pis tute-lat". Ei a díder, çò ideal serie hèr un espaci multifoncionau e èster innovadors en aquest aspècte.

E ETH NAUT ARAN?

"De moment auram ua doble centralitat qu'ei Vielha e eth Baish Aran". Per estadistica i a molta mès gent qu'a atencion domiciliària en Baish Aran que non pas en Naut Aran, pr'amor qu'ara fin eth caplòc quède mès pròplèu e es accèss-

Es installacions der
Espitau dera Val
d'Aran
s'inaugurèren eth
1985.

Medicina interna

Dr. Abel

si as nuclèus, exceptat dilhèu Baguerge, non son tan complicadi coma per exemple Vilamòs o Bausen.

Un viatge plaçadi en situacion mos desplaçam ar Espitau d'Aran, a on contunham era entrevista damb Fernández e parlam, tanben, damb Maria Àngels Borràs, Directora Assistencial der Espitau dera Val d'Aran. Començam damb era Assistència Basica de Salut, un hèt diferenciau d'Aran

“En aguesti moments i a 6 equipas de metgessa e enfermera. Que son es mètges de familha e son es qu' an era poblacion enes consultòris. En 2004 s' amplièc damb ua equipa mès en Vielha, en tot redistribuïr era poblacion d'Aubèrt, Vila, Mont, Montcorbau, Vilac. Era equipa de Les se desplace entà Canejan e Bausen, era equipa de Bossòst se desplace a Vilamòs a Arres e entà Es Bòrdes, en Vielha i a 3 equipas, que aufrissen era atencion de maitin e vrespada e son plaçadi laguens deth madeish espitau. En Naut Aran, tanben i a ua equipa que prumèr va entath dispensari d'Arties e dempús entath de Salar-dú. Ath delà, tanben formen part der Airau Basic o dera Assistència Primària, ua part dera Pediatria de Primària (qu'ei un hèt diferenciau respècte a uns auti lòcs pr'amor qu'actúe coma mètge de cabecèra, qu'essenciaument çò que pòrte ei eth programa deth mainatge san) e Odontologia”

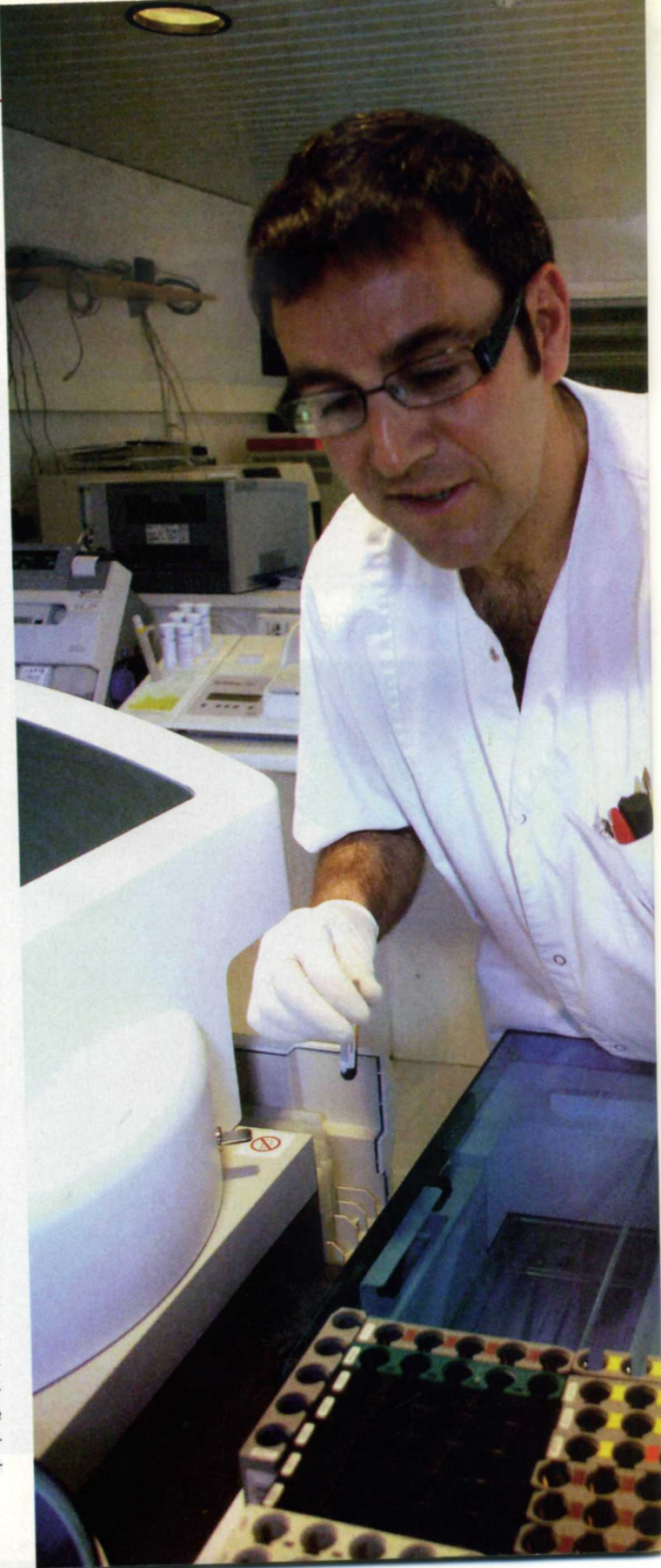
En Espitau trabalhen un totau de 150 personas entre servicis sociaus, medicas, administracion e neteja. Laguens der Espitau i aurien es mètges especialistes. De forma fixa existissen es servicis de cirurgia, ginecologia, anestèsia, traumatologia, e medicina interna e pediatria espitalària (entà mainatges qu'an ua patologia fòrça mès complèxa). “Per tant auem un pediatra que hè aguesta doble foncion que tanben ac permet de hèr eth hèt qu'en madeish edifici der Espitau i age ath temps era assistència Primària e era Espitalària”, açò siguec ua innovacion que dejà

se hec en moment en que se metèc en mar-
cha eth foncionament Sanitari dera Val d'Aran
en an 1985. Segontes Borràs "eth hèt d'auer
er airau basic laguens der Espitau ei tot un
auantatge entà Vielha, pr'amor qu'a permetut
as profesionaus de relacionar-se d'ua manèra
mès fluïda e mès facil de manèra que tanben
a permetut ath pacient beneficiar-se d'aqueth
auantatge, pr'amor que se pòden resòlver
es qüestions d'ua manèra molt mès agil". Un
aute des elements diferenciaus que tanben
ven mercat per aguest hèt, ei qu'aci, era
accessibilitat des der usuari-ciutadan enqui-
ath mètge especialista ei fòrça dirècta, cau-
sa que non passe en d'auti lòcs de Cata-
lonha a on es airaus basics son es que deri-
ven as mètges especialistes. Qu'ei un element
qu'ath viatge pòt èster positiu e ath viatge
negatiu, totun, ei un hèt diferenciau.

ESPITALIZACION

Er Espitau tanben dispause dera Planta d'Espitalizacion qu'ei a on son ingressadi es pa-
cients des diuèrses especialitats damb un
totau de 29 lhets disponibles o actius, tanben
auem urgències que foncione dera següen-
ta manèra: I a dues equipes (dus mètges e
dues enfermèreres) en torns de 12 ores e damb
preséncia fisica en Espitau, dus son es que ati-
en as personas que vien tà urgències e es au-
ti dus son es que gessen entà curbir quin-
selvolh emergéncia que se produsís laguens
d'era Val. Tanben existís ua equipa que se'n
ditz extèrna e qu' ei era que se'n encuede
de hèr es gessudes dehòra d'era Val, totun, ad
aguesta sonque se la cride s'ac requerís e ath
delà tanben hè uns auti trabalhs de refòrç
qu'agen a veir damb urgències.

Abantes deth 2004 sonque i auie un met-
ge e ua enfermera pendent es 24 ores. Tan-
ben se compde damb eth mètge d' Atenci-
on Continuada, qu'ei eth mètge de Primària, e
qu'ei eth que recep es avisi deth conjunt de-
ra populacion a nivèu de domicili. "proba-

D'ençà nau ans Aran acuelh ues colònies entà mainatges malauts de càncer. Se tracte que pendent uns dies es mèis joeni poguen desbrembar-se dera malautia e aluenhar-se der espitau.

Eth laboratòri der espitau a permetut multiplicar es possibilitats sanitàries.

blement aquest servici en epòques de pòga densitat toristica serie inclòs suberdimensi-onat, mèis nosati çò qu'auem pensat ei qu'aguest dispositiu dongue respònsa as epò-ques o moment algids entà dispausar-ne deth madeish" segontes Borràs. Mès ath delà d'aguest servici, tanben i a, un interniste de garda localizada, un anestesiste de garda localizada, un pediatria de garda localizada, ei d'ider, un especialiste de cada airau de gar-da localizada. Ath delà, en epòques com era Setmana Santa, per exemple, donques comp-dam tamb refòrci. Ath delà tanben se met en marcha TESVA que depen tanben deth S.A.S.

RELACION FRANÇA-CATALONHA

"Non hè massa qu'auem mantengut ua amas-sada damb eth responsable deth SAMU de Toulouse a despiet qu'era relacion damb eri ei dejà de hè temps, e en casi d'urgència vi-tau sabem qu'auem via dubèrta entà Fran-ça. Era predisposicion ei absoluta per part des dus espitaus. Per exemple, quan i auec er esbaussament deth tunèu, un des servicis que se metec en dispausicion nòste que siguec eth SAMU. Totun, damb era sua volentat no-sati em emplaçadi entà qu'aqueth convèni

sigue melhor. Per un aute costat, nosati podariem èster consideradi coma ua extension deth SAMU de Toulouse donques es nòsti veïculs pòden circular per França sense cap tipe de problèma. Totun, eth recors francés ei entà ues urgéncias determinades, pr'amor que nosati entà on derivam ei entà er Espitau de 2º nivèu qu' ei er Arnau de Vilanova de Lhèida, e se son casi de tresau nivèu donques derivam entà Barcelona, sigue ena Vall d' Hebró o sigue entar Espitau de referéncia que se mos age assignat, ei a dider, enes casi de granes emergéncias a on es critèris recomanen qu'en un espaci de temps limitat as d'auer eth pacient en ua UCI o perque ei de net e non pòt vier er elicotèr , perque hè mau temps, eca, alavetz ei quan s'utilize era via francesa. Ath marge des espitaus de referéncia tan-

aran ath dia

Era imatge deth mètge de pòble en tot anar de casa en casa damb ua maleta ena man qu'a inspirat sèries de television coma Doctor er Alaska a desapareishut.

ben qu'èm en tot negociar convènis qu' amiraram tà dauant damb er Institut Català dera Salut. En 2004, en tot méter en foncionament Aran Salut, vederem eth besonh de formalizar ues aliances estrategiques pr'amor que dispausam d'ua tecnologia que mos permet ua capacitat de responsa assistenciau enquia un punt, mès a compdar d'aquiu i a ues pròves que se hèn a nivèu superior. Siguec donc quan èrem ua aliança damb er Espitau Sant Juan de Déu de Barcelona a nivèu pediatric e maternoinfantil e damb er Espitau dera Santa Creu e Sant Pau de Barcelona entà patologies de superespecializacion. Aguesti vinclens professionaus son fòrça importants pr'amor que permeten hèr un seguiment d'ua patologia aciu mès qu'a estat tractada, per exemple, en un espitau superespecializat en Barcelona. Tanben èrem ues aliances damb Unitats de Diagnostic dera Imatge Digitalizada e nosati formalizèrem er acòrd tamb er UDI-AT, era Unitat de Diagnostic entara Imatge, e ara dejà èm en fasa de pròves entara transmissió dera imatge, entà que mos donguen supòrt en toti es ahèrs de digitalizacion en qüestions de superespecializacion damb imatge radiologica, autan era convencionau coma era deth TAC. Per tant, nosati hèm ua pròva aciu e quinsevolh dubte qu'age eth nòste radiològ pòt enviar era imatge a trauèrs dera digitalizacion entar especialiste.

PRÒVES COMPLEMENTÀRIES

En Servici de radiologia a on se hèn ecografies, mamografies, radiologia convencionau e damb contrast e es TACS damb e sense contrast. D'un aute costat, tanben i a eth laboratòri d'anàlisi cliniques que da servici a tot lo que compòrte er espitau tanben receb sang autan des mòduls d'extracció dera Val coma dera Ribagorça. E, eth laboratòri curbis tot aquerò qu'ei de rutina e tanben bèra pròva mès, e ath delà tanben dispausa de dipòsit de sang e de controlador de plasma.

MÈTGES CONSULTORS

En Espitau, ath delà d'auer mètges especializadi pendent tot er an, tanben n'i a que se'n diden mètges consultors, e que son especialistes que vien a passar consulta un còp ara setmana o cada quinze dies. E aciu i entrari-en, era dermatologia, era cirurgia vascular, era urologia, er otorrino, era ematologia, era oncologia, e era oftalmologia. Ath delà, aguesti especialistes çò que hèn ei balhar supòrt as nòsti especialistes e as mètges dera primària. E coma molt pòc vien un viage ath mes, totun era majoria vien setmanau e quinzenuament. Existissen tanben d'audi convènis entàs qüestions dera salut mentau autan en adults coma en infantil e juvenil pes quaus dispausam de psiquiatres e psicòlgs entàs adults e entàs infantils autan un psicòlg e un psiquiatra que s'alternen setmanament.

MANCANÇA DE PROFESSIONAUS

Ei ua realitat que i a mancança de professionaus, donques era Val d'Aran non anaua a èster ua excepció. Ath delà, era Val ei luenh des grani centres, ei un lòc petit e imagini qu'as d'auer ues motivacions personaus entà vièr a vièr aciu.

"Ei cèrt que i a molta gent que i demore uns ans mès que dempús se redirigissen entà d'audi lòcs. Totun, nosati podem díder qu'auem era plantilha complèta. Ath delà competim damb es Airaus Metropolitans des granes ciutats, a on es especialistes se desplaçen entre es diuèrsi airaus pendent tot eth dia e an era viuenda aquíu. Un aute des desavantatges ei eth problèma dera viuenda ena Val d'Aran pr'amor qu'ei difícil arténher-la, non sonque peth prètz senon tanben pr'amor qu'enes epòques nautes ei difícil tanben trapar lòc. Son causes que non van a favor entà curbir vacans, totun, ei cèrt que de moment auem era plantilha cubèrta", ditz Maria Àngels Borràs, Directora Assistenciau der Espitau dera Val d'Aran.

Ua metgessa en tot passar consulta en Salardú. Er ajuntament pague es despenses deth centre.

Talher d'ueus de Pasca ena residència Sant Antoni.

Eth gran rèpte societat modèr

Eth grad de desvolopament d'un país non ei son- que un ahèr economic. I a d'alti factors que comp- den. E molt. Ua societat non pòt auançar se non afrònte rèptes coma era atencion ara gent grana, era acuelhuda d'immigrants, era supression des barrères arquitectoniques, era compaginacion dera vida familhara damb era professionau, era plea igualtat de genre... Es servicis sociaus non hè mas- sa se considerauen pòc mès qu'un luxe. Ara i a unanimitat en qué son absolutaments de besonh. Parlam damb Paloma Zabala, coordinadora de Ser- vicis Sociaus dera Val d' Aran.

per A.Geli

FOTOS: MIKEL ARISTREGI

Servicis Sociaus ei format per du- es trabalhadores sociaus e un educa- dor sociau. Agesti hèn totes es ges- tions des prestacions que se hèn a ni- vèu sociau, com residència, centre de dia o servici d' atencion domicili- ària hèn es accèssi e tanben en çò que tanh ara atencion precòç, mès aguesta darrèra non ei de besonh que passe pes oficinas de Servicis Soci- aus. Era educadora sociau se n'encue- de de hèr trabalhs d'educacion a ni- vèu de familha, joenessa, e enfante- sa. Es trabalhadors d'andues forma- cions hèn servicis comunitaris tostemp. UBAST o EBAST hèn servicis a nivèus comunitari. Damb era ECA, que tan- ben ei un aute servici sociau donques se mantien en constant relacion, au- tant en ECA com en Servicis Soci- aus pòt dar informacion e dar servi- ci ad aqueres personas qu'ac dema- nen pr' amor que son dues oficinas alienhades e era intencion ei hèc çò

de mès facil possible", explique Pa- loma Zabala.

Un des servicis basics entath cor- rècte foncionament deth nòste mon caotic ei era atencion ara gent grana. D'aquíu era gran importància qu'a era Residència Geriatrica d'Aran. Za- bala i ei d'acòrd: "un aute servici qu' auem ei era Residència geriatrica, a on i viuen ues 30 personas granes, eth Centre de Dia, qu'ei era gent grana que dormís ena sua casa, inclo- didi es caps de setmana es que van peth maitin e pera vrespada tara re- sidència e aquíu hèn es minjars, es talhèrs d' estimulacion cognitiva, e de moment n' i van 15 e dempús, existís eth Servici d'Atencion Domicilià- ria", ditz. En un moment puntuau se pòt demanar aguesta assisténcia e de- penent deth nivèu economic, se pa- gue o non aquera assisténcia. "A compdar dera Lei dera Dependéncia se valoraràn totes es dependéncias e se cambiaràn es sistèmas qu'existis- sen pr' amor que son en tot cambi-

d'ua
na

Era tipologia des cases araneses empedis a bèri vielhs de víuer solets. Ei ua problematica qu'afècte en toti es airaus ruraus, mès que mès enes pireneus. Mès i a un punt de solidaritat que non trapes enes ciutats.

ar, mès en aguesti moments se hè ua atencion domiciliària de 40-50 persones as qu'assistim".

Eth Conselh a traspassadi en Servicis Socials era Assisténcia Social Primària, Centres d'Atencion Precòç, e Residéncia e Centre de Dia. "Açò vò dèder qu'en foncion dera Lei que regisque en aqueth moment enes Servicis Socials, era Val a auantatges respècte a d'alti endrets. A compdar der 1 de gèr deth 2008 a entrat damb era Lei de Dependéncia, toti auem dret a auer aguesti servicis socials mès tanben ei ua Lei que se regís per copagaments, açò vò dider qu'en foncion dera renda, cadun pagarà mès, mens o arren. Ei important que toti sàpien que toti auem dret a anar e demanar servicis socials. Un auta des causes bones qu' auem ena Val ei que son integradi es Servicis Socials e era Sanitat qu'en d'alti lòcs non succedís. Lo bon ei qu'aciu ei tot laguens d'ua estructura que beneficie a toti, as professionals e as usatgèrs de manèra que se rentabilizen ath màxim es servicis, açò ei un privilègè pr'amor dera agilitesa de toti es procèssi".

En çò que tanh ath Servici d'Atencion precòç, qu' ei un accés dubèrt entà toti es mainatges de 0 a 6 ans entà cercar assessorament de quin tipe volguen, sustot entà mainatges qu'an bèra dificultat, bèth problema de desenvolupament, o que prevengues que se pogue crear ua dificultat per entorn social. Se sap que de 0 a 7 ans ei eth moment de màxim desenvolupament enes mainatges, per aquerò cau trabalhar en aquera franja d'edat, ei un lòc que se trabalhe non sonque tamb es mainatges a nivèu individuau senon tanben tamb es fa-

milhes. A compdar des 6 ans i a mainatges que s'i inscriuen, e d' alti que se deriven o coordinen entre er EAP, Atencion Psicopedagogica ena Escòla o eth CDIAP. Mès, a despriet de toti aguesti auançi, encara trapam obstacles que dificultan era vida as ciutadans. Er exemple mès clar la trapam enes barrèrs arquitectonics. "Ei un

des problèms damb era gent grana que poirien èster en casa sua mès es cases araneses son de dificil accés o era casa non ei foncionau. Totun, ei un des problèms que passe en tot eth Pirenèu o enes zònes ruraus. Ath temps totun, i a un punt de solidaritat que non trapes enes ciutats, e ara fin tot se compense."

Ena residéncia Sant Antoni s'amien a tèrme activitats ludiques entà per'mor de ma-

EMERGÈNCIES: 300 GESSUDES ATH MES

Eth Serviç de transport sanitari T.E.S.V.A. (Transport e Emergències Sanitàries Val d'Aran), que dirigís Fran Cardeñas, presente ua linha de treball estable ath long der an, encara que damb un notable augment deth numerò d'assistències enes mesi de mès torisme. Era mejana mesadèra de servicis des darèri ueit ans ei de 300. Enes mesi de deseme, gèr e agost s'incremen-

te notablament era activitat, sustot en servici d'emergències, e en servicis de transport sanitari exterior, convencionau e medicalizat, en tot arribar a doblar eth numerò de servicis (de 50 a 100 servicis mesadèrs). En 2007 en gèr e hereuèr s'artenheren es 420 intervencions. En aguesti mesi era plantilha qu'ei ath 100% dera sua capacitat: 9 persones 24 ores deth dia.

er era ment en forma.

NOÈLIA COSTA

CONSELHÈRA DE SANITAT e Servicis Socials deth Conselh Generau d' Aran e Conselhèra deth Terçon de Marcatosa. "Èm un govèrn qu'apostam fermament pes politiquas socials, pr' amor qu'ei fòrça important de susvelhar eth benèster de totes es personas que viuen e trabalhen ena Val", ditz Noèlia Costa.

per Anna Geli

FOTOS: MIKEL ARISTREGI

"Èm un govèrn qu'apostam pes politiquas socials"

Quina ei era politica damb era qu'a començat eth Conselh Generau en aguesti moments respècte ara sanitat e as servicis socials?

Ua des prumèras actuacions qu'auem prenut qu'a estat era volentat fèrma de fidelizar es professionaus en territòti en airau sanitari que dejà existien. Dempús auem vist que i auie ua percepcion dilhèu errònea de coma foncionau e espitau. Es usatgèrs sonque dispausauen d'ua oficina d'atencion social e era nòsta intencion qu'a estat hèr d' aguesta oficina un lòc més dubèrt e més accessible entàs personas de manèra que sigue un lòc mens coïbitor. Auem creat recentament eth nomentat ECA, qu' ei er Espaci Entath Ciutadan d' Aran e qu' ei er embrión de çò qu' en un futur vò èster era coneishuda Oficina entath Ciutadan com un lòc de referéncia entà dar respònsa a quinsevolh tipe de dubte social. Des deth sòn recent començament a recebut més de 600 personas, ua chifra plan nauta pr' amor dera sua recenta creacion qu'a estat presentada enes diuersi ajuntaments aranesi. ECA, ei formada per Immigracion, Hemna e Joenessa, aguesta darrèra ja i ère, mès entà ua

major eficacitat lo qu'auem hèt ei amassàc tot en ua oficina entà reconduir mès facilament quinsevolh dubte que sorgisque ath ciutadan. A nivèu politic, sajam d'auer mès entesa autatamb eth govèrn dera Generalitat, a on era relacion ei fòrça bona, coma damb es servicis territoriaus mès pròplèus com es de Lhèida, pr' amor qu'abantes era entesa ère mès prigonda damb servicis de Barcelona a despriet d'èster mès luenh.. Per aquerò didem qu'eth nòste govèrn s'a dubèrt non sonque tara gent que viu ena Val senon tanben eth territòri mès ath cant. Sense desbrembar eth nòste hèt diferéncia e eth traspàs de competéncias, pensi que de moment artemhem qu'era Val se veigue com un lòc mès solidari.

Ua des problematiquas mès coneishudes e dilhèu mès dificiles de resòlver a nivèu Estatau e per tant tanben ena Val d' Aran qu' ei era manca d' especialistes...

Eth pròplèu convèni que signaram damb er I.C.S, er Institut Català dera Salut, entre d' autes causes, lo que permetarà serà de que i pogue auer intercambi de mètgèrs, non sonque

entà hèr formacion, senon tanben entà que venguen a passar consulta es dimenjades, per exemple, a trauèrs d'incentius entre es madeishi espitaus. Açò vò dèder qu'es mètgèrs aranesi tanben poderàn passar consulta en d' auti espitaus, se vòlen. Totun, açò non ei problèma de facil solucion mès eth Conselh meterà esturments de besonh entà qu'es especialistes agen es maximes facilitats possibles entà vi-er a desvolupar eth sòn trabalh en Aran.

En quin moment se trapen actuauement es competéncias?

Ben, ara madeish nosati auem començat damb eth pressupòst que i auie en 2007 pr' amor deth cambi de govèrn. Totun, ath delà deth traspàs pressupostari totau, dempús i son çò que se'n ditz es traspassi d'espacis, que son projectes que non s'inclodissen enes traspassi e que cau sajar de negociar. Ara madeish era intencion ei ampliar er espitau entà que i age mès lòc enes consultes, quirofans nau e ua major rapidesa entà endonviar eth diagnostic a trauèrs dera digitalizacion des sistèmas. En çò que tanh as servicis socials, donques qu'èm pendent de redaurir eth tras-

pàs de joenessa s'ei viable, pr' amor que sonque existís un convèni autan tanben en inmigracion, e en airau dera hemna.

Quina ei era relacion qu' auetz tamb es espitaus francesi, i a quauque convèni signat?

Auem dejà parlat damb eth responsable des espitaus dera zòna deth Languedòc Roussillon, tanben damb eth director der espitau de Toulouse de Purpan e cap des servicis deth SAMU entà sajar d'agilizar qüestions burocratiques e signar un pròplèu convèni, en sens qu'en moment en que se derive entà França un pacient en

supòsit d'emergéncia, autan er espitau de Vielha com eth francés sabèràn dera existéncia d'aguest pacient, de manèra que se coordinaràn tamb ua melhor entesa e rapidesa es dus centres. Diguéssèm qu'enquia ara i auie bona voluntat autan pera part aranesa coma pera francesa.

E respecte a Catalonha? Quines relacions s'establisson?

Ben, nosati apertiem ara region deth Naut Pirenèu e Aran. Ara madeish auem ua estreta relacion que mos permet expausar es diüerses accions que volem hèr a mieï termini pr' amor que, a despiet qu'auem era transferéncia

fixa d'uns sòs determinadi, donques en cas qu'ages de besonh, per exemple un TAC ei de besonh eth consens entre toti es representats d'aguestes regions entà amiar endauant projèctes d'aguest tipe. En çò que tanh as servicis sociaus tanben hèm amassades damb es Serveis Territorials i Ciutadania entà qüestions, per exemple, com era futura residéncia de dia. Respecte as espitaus, donques auem relacion en aguesti moments damb es mèis pròplèus, com er Arnau de Vilanova de Lhèida, o Sant Joan de Déu.

An era prevision de hèr quauqua actuacion sociau pròplèu?

En aguesti moments estudiam era possibilitat d'amiar endauant un centre de dia en pòble de Les, totun ei encara un projècte que non a pressupòst e per aquerò cau èster prudent. Èm dubèrti a iniciatives pressupostàries que non siguen exclusivament publicas. Çò d'important ei que es nòsti pairs-sénhers siguen fin finau es beneficiadi ena mesura de lo posible, e qu'es que viuen en Bausen, Canejan, Bossòst o Les esviten hèr eth viatge entà Vielha e poguen quedar-se en un centre de dia mès ara man.

Quina ei era filosofia dera naua Lei de Depenença e quines son es accions que s'amiaràn a tèrme ena Val?

Damb era naua Lei de Depenença, qu'ei molt recenta, cau auer clar que quanta més atencion domiciliària i age, melhor. Per qué mo'n cau anar a viuer en ua residència de dia se podem viuer ena nòsta casa mentre pendent tot eth dia è ua persona que me cuede e non è de besonh desplaçar-me entà ua residència o quedar-m'í a viuer?. D'un aute costat, lo prumèr que haram serà daurir a concors public lo que se'n ditz era "Atencion Domiciliària" damb es requisits que se demanen des deth govèrn centrau e dera Generalitat, e que ath delà podarie gèsser en mes d'abriu. Ei tanben cèrt que mos agradarie amiàc tà deuant des deth Conselh, mès çò que tanben ei cèrt ei qu'ena Val d' Aran non i a era sufisenta gent formada entà amiar endauant aguest projècte.

Qui se'n pòt beneficiar?

D'aguesta Lei se'n pòt beneficiar quinsvolh ciutadan o familha que de-

mane as servicis socials eth besonh d'ua ajuda en cas de qu'aquera persona que demane sigue desvalguda fisicament. A compdar d'aquiu, es servicis socials de Lhèida envien uns professionals deth sector sanitari entà avalorar eth grad d'autonomia qu'a aquera persona. Un viatge hè-ta aguesta anàlisi se designe eth grad de depenença per numeròs que van deth mès depenent, qu'ei eth grad 3 enquiath mens depenent qu'ei er 1. A compdar d'aquiu, eth servici serà grautit o se pagarà segontes era renda dera familha o era persona. Malurosament es disminuïts psiquics encara no entren en aguesta Lei, mès auem ua bona relacion damb era associacion de discapacitadi dera Val d' Aran, er ADA.

Recentament auetz acabat de condicionar ua part dera Residència geriàtrica Sant Antoni de Vielha.

Òc, en aguesti moments dispausam de 30 lhets mès e lèu començaram es òbres ena residència vielha, a on i auràn 14 lhets mès e 10 sòciosanitaris qu'en aguest moment non existissen. Un lhet sòciosanitari ei un lhet que da servici as malauts qu'an d'estar un temps long ingressadi, per exemple, ua persona grana que se

trinque era cadera e qu' a d'èster en lhet pendent 3 mesi, malauts terminaus, eca...

Mès, ua residència tamb 44 places, non ei massa petita entà un lòc com era Val d' Aran?

Ei cèrt qu'auem lista de demora, per aquerò ua des sollucions que volem amiar endauant qu'ei ampliar er actiau Espitau entà traspassar es lhets sòciosanitaris laguens der Espitau, de manèra qu'aqueri 10 lhets devenguen lòcs de residència e non sonque de estada parcial. Totun, es possibilitats qu'auem ara que son de moment es 44 lhets. D'un aute costat, er ICASS, er Institut Catalan d'Assistència i Serveis Socials, ei eth que harà er estudi dera viabilitat deth Centre de dia de Les e a compdar d'aquiu poiram redistribuir era poblacion mès auançada. Tot açò sense desbrembar qu'ara entre en foncionament era Lei de Depenença.

Manque bèth projècte que volguen amiar tà dauant eth sòn departament enes pròplèu mesi?

Donques, restacat damb era salut, dejà en mes d'abriu volem daurir un concors de Taxi adaptadi pr'amor qu'ei un besonh entara poblacion.

IMMA CAUBET

PEDIATRA DETH S.A.S. En Espitau Val d'Aran, non sonque se pòrte era Assisténcia Primària, senon que tanben existís era part espitalària de prumèr nivèu, autan com es Emergéncias ath delà de tota era Salut Publica. "Ei cèrt que tot açò requerís molta mès carga laborau que totun se desvolupe en ua satisfaccion personau pr'amor que t'apòrte ua vision mès ampla e mès integrau dera pediatria".

per **A.Geli**

FOTOS: MARCOS GARCÍA

"Enes Nadaus è vist en un dia a 85 mainatges"

Quan ei que comencèretz a exercir coma pediatra?

Lèu harà 26 ans qu'acabè era mia especialitat en Pediatria e que coincidic que comencè a exercir per prumèr viatge ena Val d'Aran. Rebrembi qu'ère eth mes de gèr der an 1982. I auie un mon que demoraue daurir en airau pediatric a despiet qu'existien dejà es mètgés de capelèra qu'auien cuedat as mainatges enquia aqueth moment. Personaument ère un rèpte que me hège fòrça illusion pr'amor d'èster eth prumèr especialista pediatric ena Val e pr'amor que començaue a desvolupar era mia profession. Aqueth temps coincidic tanben damb era instauracion dera Generalitat e per tant, dera Conselheria de Salut e era creacion deth Programa Sanitari Val d'Aran, qu'ajudèc a prebotjar projectes importants com er Espitau que cambièren eth modèu sanitari en tot passar d'ua medicina mès ruraa a un auta mès especializada. Damb eth nau Espitau tanben se construïc un mini laboratòri,

e a compdar d'aquiu es possibilitats sanitàries se multipliquèren.

Pendent tot aguest temps, com a cambiat era sua manèra d'exercir?

Rebrembi que comencè a dessenhhar ua sòrta de modèu d'istòria clinica damb ua machina d'escrúer dera que me'n hèja fotocòpies en Ajuntament de Vielha e que m'ajudèc a crear er istoriau clinic de toti es mainatges dera Val. Un aute des cambis que siguec eth de començar a hèr un orari continuat pendent tot eth matin pr'amor que enquia alavetz es visites se hègen en un orari fòrça mès estret. Tanben ei cèrt qu'en un començament hèja desplaçaments domiciliaris, sustot en epòques d'iuèrn rigoroses en un moment en que trèir as mainatges des cases non ère massa abituau. Cada dia i auie entre quate e cinc domicilis, ua costum qu'a anat en tot cambiar per diuèrses qüestions, entre d'autes, era d'auer toti es esturments de besonh laguens der espitau.

Quin serie er ahèr sanitari peth quau vos sentetz mès satisfèta?

Sense cap dubte, des de tostemp e entenut eth men trabalh d'assistència as mainatges com un ahèr integrat. Aguesta integracion s'a format de tota era part de Salut Publica com es revisions escolares, es vacunacions, es charrades entàs pàirs, era sua difosion educativa a trauèrs dera radio e qu'a derivat fin finau, en un programa qu'actuaument forme part deth S.A.S. que se nomena Educant en Salut. Un programa qu'amiam endauant diuersi professionaus e qu'à coma finalitat darrèra era educacion sanitària. Ath delà, en Espitau Val d'Aran, non sonque portam era Assistència Primària, senon que tanben existís era part Espitalaria de primèr nivèu, autan com es Emergències ath delà de tota era Salut Publica. Ei cèrt que tot açò requerís molta mès carga laborau que totun se desvolupe en ua satisfaccion personau pr'amor que t'apòrte ua vision mès ampla e mès integrat dera pediatria a on i son implicadi toti es professionaus que se dediquen ath desvolupament e atencion des mainatges.

Infludís eth hèt de qu'era Val d'Aran, pr'amor d'èster luenh des epicentres sanitaris, age desvolupat ua estructura assistencialu integrat?

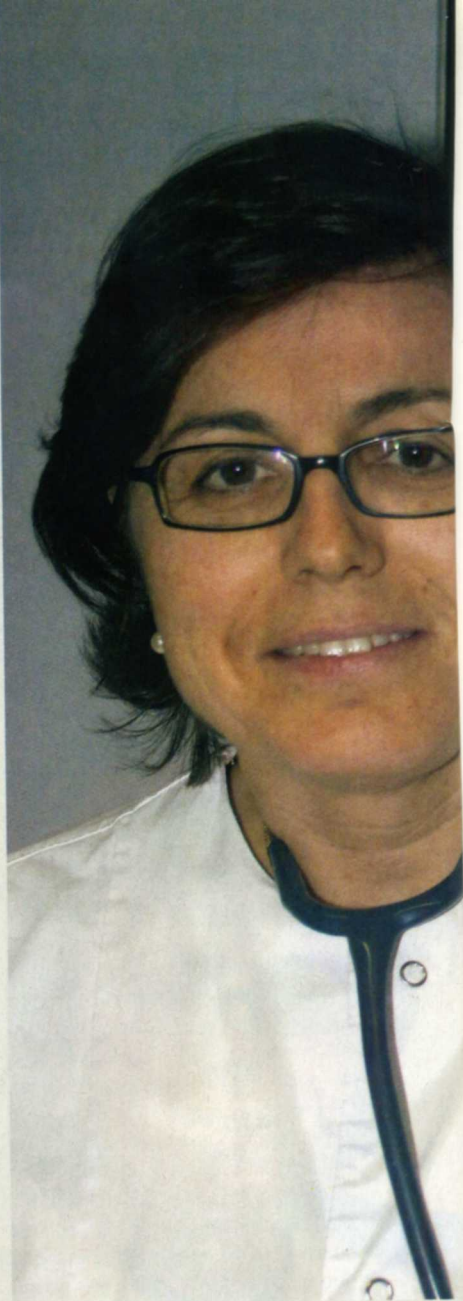
Ei important remarcar aquest desvolupament integrat assistencialu qu'amiam endauant. Desvolupam accions laguens d'un espitau a molti nivèus (Atencion Primària, espitalària, Urgències) que caracterizen de manèra particulara eth trabalh der espitau Val d'Aran. Ath viatge, e eth

hèt d'èster luenh de centres espitalaris de tresau nivèu com pòt èster Barcelona hè qu'ajam ua plan estreta relacion damb aguesti especialistes, sustot quan se tracte de patologias importantes, siguen cardiaques, renals o neurologiques. La relacion que comencèc per telefòn, dempús peth corrèu electronic e ara entara digitalizacion des diagnostics sustot damb especialistes e espitaus de Sant Joan de Déu e dera Vall d'Hebron. Açò compòrte, entre d'autes causes, adquirir, apregondir e èster ath dia des patologias e des relacions damb professionaus superespecializadi que, d'ua auta manèra, en cas d'èster apròp d'un centre de 3au nivèu, non ac requeririe.

Era Val e Africa, dues realitats presents ena sua vida e tan desparières...

Tot comencèc quan estudiava medicina pr'amor qu'auia hèt bèth viatge entà Africa. Mès endauant, quan comencèren a vier es mainatges refugiadi saarais entara Val d'Aran, comencèc a interessar-me pera sua vida en tot hèr-les revisions e controls de salut. A compdar d'aquiu e des de hè 8 ans, dediqui ua part des mies vacances a amiar eth projècte de salut maternoinfantil enes camps de refugiadi saarais qu'en aguesti moments se desvolupe trauèrs d'era associacion Amics del Poble Saharai de Balears e Médicos del Mundo.

Qu'aumente eth numerò de visites en determinades epòques der an? Quanti mainatjons a arribat a assistir en un moment punta?

Es mesi de mai e de noveme son es mesi de mens trabalh, tota era resta der an, autan en ostiu coma en iuèrn, se concentren un numerò fòrça important de visites, sustot tanben en epòca concrèta de torisme a on, per exemple, se dan traumatismes autan en ostiu, en tot practicar bicicleta o ena montanha, com en iuèrn en tot practicar espòrts de nhèu que ath temps coincidissen damb procèssi

gripaus o infeccions respiratòries e que son es qu'artenhen amassa es moments punta d'assistències. Enes Nadaus, per exemple, è vist en un dia a uns 85 mainatges.

Un mainatjon, ei un mainatjon en toti es lòcs deth món mès trape diferències entre es preocupacions des mairs immigrantes?

Hè uns 12 ans que comencèren a ar-

ribar es prumèras familhes d'immigrants ena Val d' Aran qu'en aguesti moments son ua populacion damb un 30% de mainatges immigrants. Vien de cultures fòrça diuèrses e tanben ei diuèrsa era manèra d' arribar en un lòc nau, pr' amor que non ei lo de madeish un mainatge que ven damb era familha damb 5, 6 o 7 ans qu'eth mainatge hilh d'immigrant qu'a neishut ena Val. Açò a comportat que, per

un costat, i age un cambi de patologies nauengudes des qu'auem agut d'èster coneishedors e per un aute, eth coneishement des diuèrses costums autant culturaus coma religioses qu'entà eri son fòrça importantes. Per exemple, entà un musulman ei fòrça necessari que, en nèisher eth mainatge, eth pàir li recite ena aulha uns versicles deth Coran, o es mainatges romanesi qu'as pògui dies de nèisher les mèten ua cinta vermelha en canèth. Pensi qu'ei mès lèu ua quèstion de costums que cau èster coneishedors e respectar-les que non pas de lengua entà apropar e integrar as nauengudi. Totun, ei un esfòrc per part de toti, autant nòste coma des nauengudi pr' amor que, per exemple, ara ora deth suenh des mainatjons i a hèts que diferissen. Tanben ei abituau qu'es mainatges que ja pòrten dus o tres ans d'escolarizacion donques me dirigisca ad eri en aranés d'ua manèra fòrça naturau.

Recentament s'a editat ua colleccion de condes que pòrte per nòm eth Cargolh en tot referir-se ath nòm d'un projècte dera escrivana e familiara sua Pepita Caubet. Vos hèretz tanben ua aportacion...

Des dera escòla mairau de Bossòst, an començat aguesta prumèra edicion de condes infantils e un d'eri que virauè ath torn dera importància deth consum de frutes e verdures. A compdar d'aquiu me demanèren assesorament e hèr eth prològ d'un libre que, efectivament, m'í è vist doblement implicada pr' amor que, erosament, era colleccion pòrte per nòm Pepita Caubet en sòn rebrembe.

CENTRE
OCUPACIONAU
A.D.D.A.

Trabalh entà toti

Ei un Servici e Establiment de-
pendent dera Associacion Discapacitats
d'Aran. Ei plaçat ena nau n.º. 25 deth
Poligon Industriau Incasol en Vie-
ilha. Ei un centre qu'aten a persones
discapacitades majors de 16 ans que
non poden incorporar-se en sistema
ordinari de trabalh ne en un centre es-
pecial de trabalh.

Eth CO ADDA aufrís dus tipus de
servicis as sòns usatgèrs:

STO (Servici de Teràpia Ocupacionau)
damb foncions d'ajustament perso-
nau e ocupacion terapeutica.

SOI (Servici Ocupacionau d'Inserci-
on) damb foncions d'ajustament per-
sonau e sociu e activitats prelabo-
raus.

Ei un servici qu'a per objècte fa-
cilitar as usatgèrs, per miei d'atenci-
on diürna de tipe reabilitador integrau
(40 ores setmanaus), es servicis de te-
ràpia ocupacionau pertinents, entà
que poguen arténher a traucers d'un
programa individuau de reabilitaci-

on e laguens des possibilitats de ca-
da un era integracion sociu.

Era teràpia ocupacionau centre
part des activitats que se realice en
CO Ja sigue per miei d'ocupacions te-
rapeutiques coma manipular bosses
mieiambientaus, ensobraments, rea-
lizacion de diferents productes en hus-
ta, hanga, ceramica..., o per miei d'ac-
tivitats d'ajustament personau e soci-
au (a on se trebalhen aspèctes co-
ma comunicacion, vida en larèr, abili-
tats sociaus, salut, seguretat, abili-
tats academiques...)

Entà podèr arténher aguesti obje-
ctius es professionaus deth CO pòr-
ten a tèrme un elevat numerò d'acti-
vitats plan desparières, que van des
d'activitats esportives (piscina, gim-
nàs, yòga, petanca, esquí de fondo,
raquetes, caminades, pesca, balne-
ari de Les...) coneishement der en-
ton immediat (visita a pòbles dera Val
d'Aran, visita as musèus e exposici-
ons, us des recorsi publics coma bi-

blioteca, palai de Gèu ...), excursions
peth territòri, gessudes a Alta Riba-
gorça e França...), coneishement de
d'auti lòcs (en aguesti ans s'an reali-
zat viatges a Tenerife, a Port Aventura,
Sitges, Forum de Barcelona, Zaratutz,
Hondarribia), visita a d'auti CO
de Lhèida (Vallbona de les Monges,
Seu d'Urgell, Tàrrega...), participaci-
on enes hèires dera Val d'Aran, parti-
cipacion en campeonats territoriaus
de petanca e natacion e tanben en
Special Olimpics de Natacion de
2007...

Cada còp eth CO compde damb
mès colaboradors, ja siguen institu-
cions, entitats o particulars que hèn
possible portar endauant aguest pro-
grama E vos anime a toti a partici-
pà-i, cadun enes sues possibilitats en-
tà hèr realitat nauvi projectes que s'an
d'amiar a tèrme en Aran entàs perso-
nes damb discapacitat.

Per contactar: telefon 973.64.09.99
e e-mail: addaco@aran.org

POPAP

Qu'arren s'interpause entre ua mair e un hilh

Malastrosaments, ena societat tan hòla ena que viuem un hèt tan natu-
rau coma dar de popar a un hilh se
compliche sense besonh e s'acabe
en tot abusar deth biberon. Dar era
popa ei mèu qu'alimentar. Positiu e be-
neficiós tant des d'un punt d'enguar-
da psicologic coma de salut autan
tara mair coma entath mainatjon, un
grop de mairs damb experiéncia ena
lactacion des hilhs an decidit crear eth
grop de supòrt Popar entà balhar in-
formacion e supòrt a qui volgue gau-

dir dera lactància mairau. Dar de
popar qu'ei un procès natu-
rau, mèu a viatges sorgissen dobtes e dificul-
tats que non son faciles de resòlver
sense era ajuda avienta. Popar nèish
entà per'mor de proporcionar era in-
formacion e eth supòrt de besonh en-
tà superar es problèmes e atau artén-
her qu'era lactància mairau sigue exi-
tosa. Entre es moltes activitats que
s'organizen des de Popar destaquen
es amassades periodiques, vertader
èish vertebrador dera entitat. Eth sòn

objectiu ei aufrir un espaci a on poder
parlar dera lactacion, en tot compa-
rtir experiéncias, dobtes e dificultats
en un ambient agradiu e acuelhed-
dor. Son dirigides a embarassades,
mairs e a totes aqueres personas in-
teressades ena lactància mairau.

En web www.popar.org i a fòrça in-
formacion, bibliografia, atau coma des-
parièrs ligams d'utilitat. Tanben s'au-
frissen telefòns de contacte damb era
entitat e ua adreça de corrèu electro-
nic.

AECC

Desbrembar eth càncer

Era AECC (Era Aecc (Associacion Espanhòla Contra eth Càncer) ei ua institucion de caractèr benefic, sense ànim de lucre e declarada d'interès public que se creèc eth 1953 damb era principau intencion de lutar contra eth càncer en totes es sues modalitats e dempús de desaparirers encastres, en tot ajudar mès que mès ath malaut e ara sua familha.

Lhèida siguec ua des prumèras províncias er instituïr era associacion e actuauments i a uns ueitanta conselhs locals ena província que trabalhen, primordiauments, enes prètzhèts de prevencion e d'investigacion.

Era prevencion s'amie a tèrme menjançant campanhes dirigides ara poblacion en generau en tot coïncidir damb eth Dia Mondiau deth Càncer (4 de hereuèr); eth Dia Mondiau sense Tabac (30 de mai); Campanha de proteccion solar (s'active toti es ostius entà alertar des risqui deth càncer de pèth); Dia Mondiau deth Càncer de Mama (19 d'octobre)... Per çò que'i dera investigacion, era Acece trabalhe prigondaments en aguest aspècte a trauèrs d'ua Fondacion que participe en diuèrsi projèctes e premie damb era sua publicacion e difusion as que seleccione. Atau, eth Conselh Provincial de Catalonha Contra eth Càncer de Lhèida, convòque dues bèques d'Investigacion de dus ans de durada cadua entà estudis o projèctes restacadi damb eth càncer.

Era Aecc tanben aufrís revisions preventives de càncer de mama e úter

en Centre de Diagnostic Precòc (C/Palhars, 25 de Lhèida), reabilitacion de malauts, voluntariat d'espitau e domiciliari, atau coma assisténcia psicologica. Justaments, en tot tier en compde era grana importància deth supòrt psicologic en aguesta malautia entath malaut e era sua familha, professionals dera psicooncologia atien individualment e tot eth temps que hè calgue as qui solliciten per eri madeishi aguest servici o ben que son derivadi peth sòn oncològ.

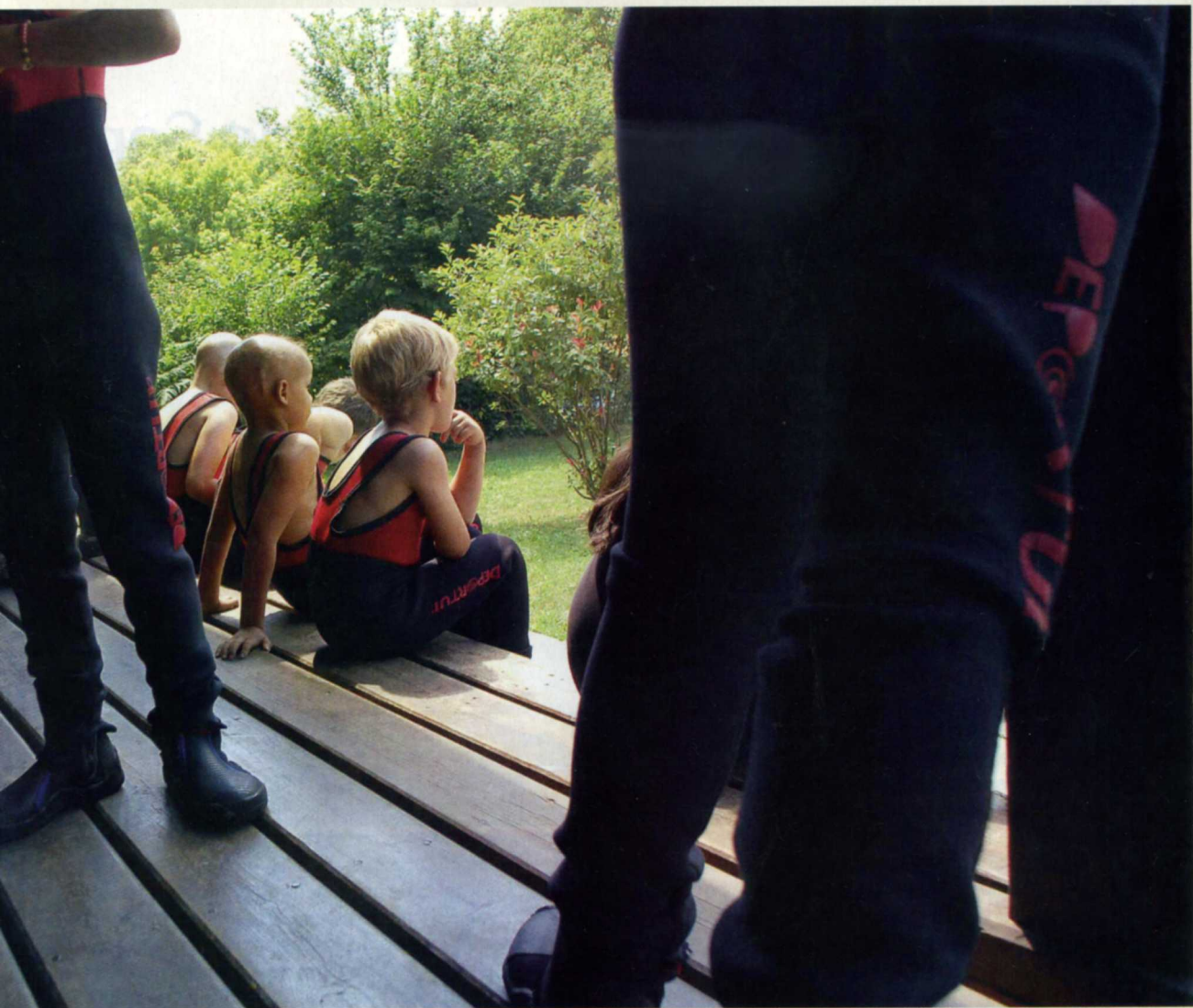
En Vielha aguesta prestacion se realize en un burèu cedit pera direccion der Espitau dera Val d'Aran, verificada era eficacitat d'aguest servici a trauèrs dera grana demana deth madeish.

COLÒNIES ONCOLOGIQUES

Mès se i a ua activitat estela dera associacion, aguesta ei, sense doute, es colònies oncològiques, ua naciatiua pionèra.

Mercés ar esfòrc e colaboracion de molti s'artenh que d'ençà 9 ans un centenat de mainatges, mainades e joeni de tota Espanha gaudisquen en Aran, d'uns dies aluenhadi der entorn ospitalari damb tot çò qu'agò supause entà eri e es sues familhes. Aguesta activitat pionèra dera Aecc s'inicièc mercés ara preparacion e colaboracion deth Conselh Comarcau dera Val d'Aran e des institucions araneses, que sostien era iniciatiua. Pendent sèt ans es colònies aueren lòc en Les e ara s'amien a tèr-

me en Salardú. Assistissen gojats de Catalunya, Badajoz, Madrid, Salamanca, Saragossa, Múrcia, Las Palmas de Gran Canaria, Tenerife, a on per cèrt enguan s'an iniciat ues colònies d'iuèrn.

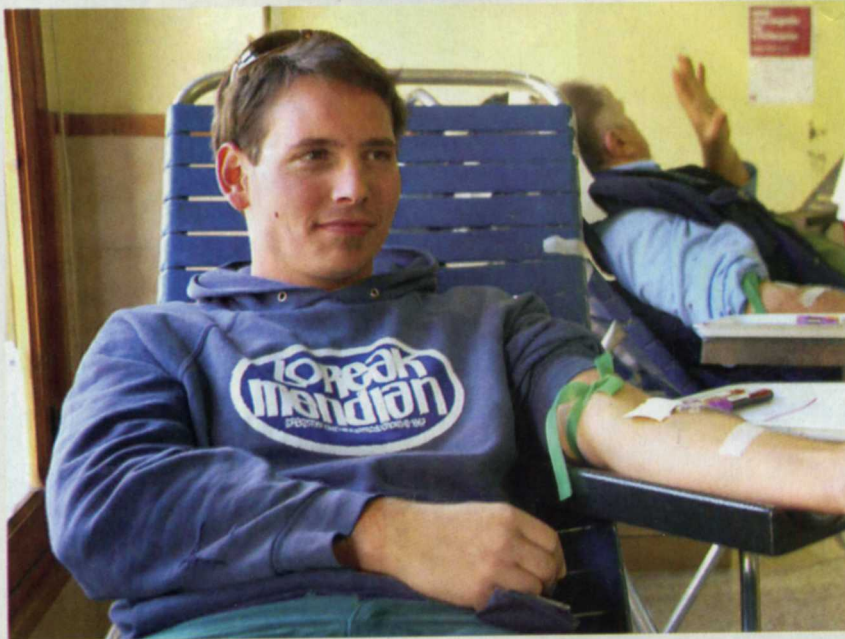
Era psicoconcològa Eva Figuera ei era coordinadora des colònies d'Aran, que prèstes a complir un decada, son un succès totau de participacion e, çò qu'ei mèis important, de resultats. Totes aquestes activitats son gratuïtes.

DAR-NE UN SHINHAU

Associacion de Donadors de Sang d'

Era Associacion de Donadors de Sang dera Val d'Aran ei ua associacion neishuda er an 2004, damb er objectiu principau de promòir era donacion de sang e plasma en nòste territòri d'ua manèra altruïsta enquia arténher era autosuficiéncia de sang e es sòns derivadi. Se formèc pr'amor que dempús dera Federacion d'Entitats de Donadors de Sang de Catalonha se'n dèren compte der augment de donacions en parçans a on part dera poblacion s'implicau de manèra activa ena organizacion de jornades de donacion.

En Catalonha manquen ues 300.000 bosses de sang ar an entà curbir es besonhs des espitaus. Era Val d'Aran ère un territòri a on er indèx de donacions s'aluenhaue fôrça dera mejana que se considèrè suficienta. Pendent eth periòde que va des ans 2000 tath 2003 s'arrecuelhien entre 277 e 311 bosses de sang cada an. A compdar dera creacion dera Associacion aquestes bosses an aumentat considerablaments: er an 2004 s'arrecuelheren 500 bosses; er an 2005, 486 bosses; eth 2006, 474 bosses; e eth 2007, se n'an arrecuelhut 677. Cau tier en compte, mès, que hèr fauta mès donacions de sang entà curbir es besonhs des espitaus, non sonque per accidents inesperadi, mès tanben entà transfusions es intervencions ospitalàries programades e entà tractar casi d'anèmies, ... Er an 2007 eth Banc de Sang e Teishits recaptèc un totau de 282.661 donacions en Catalonha. Respècte eth 2006 an aumentat eth 2,43%. Er indèx de donacions en Catalonha a pasat ath 39,20 per 1000 abitants e an.

Era region sanitària deth Naut Pirenèu e Aran a pujat posicions damb un 37,93 per mil abitants e an superat d'autes regions de Catalonha. Plan segur qu'era aportacion d'Aran a contribuït ad aquest hèr.

Tecnicaments, era Associacion ei aconselhada peth Centre de Transfusion e hè part dera Federacion d'entitats de donadors de sang de Catalonha, qu'ath madeish temps ei part dera Federacion Espanhòla de Donadors de Sang e dera Federacion Internacionau de Donadors de Sang. Era connexion, donques, qu'ei globau. Era Associacion organize annauments dues jornades de donacion ena Val d'Aran (vist eth succès, cau sajar de hèr ua tresau jornada ar an). Abantes ac hège dirèctaments eth Banc de

Sang e Teishits de Lhèida. Ara, des de Lhèida pòrten tota era part d'organizacion medicau e tecnica, mès ei era Associacion qui aconselhe sus es dies e oraris mès avienti entà hèr era jornada, a banda de cercar un lòc avient entà acuelher tanta gent (entre 250 e 280 per jornada, en tot tier en compte que tanben i van personas que son refusades per diuersi motius de seguretat ena sua salut e, donques, non gessen enes recompdes d'extraccions de sang). S'a cambiat era ubicacion diuersi còps. Se sage de mantier un ambient agradiu, desmedicalizat (dehòra der espitau) e que tranquillize es donadors.

Era Associacion publicite es jornades pr'amor qu'arriben ath maximal de personas de toti es encastres. Tan-

Aran

CÀRITAS ARANESA

Esperit solidari

Laguens dera estructura generau de Càritas Diocesana, hè quauque an que foncione ena Val d'Aran Càritas Aranesa, ena qu'actuauments collabòren ues 20 persones, que dediquen es sòns esfòrci a solatjar es besonhs puntuaus o estructuraus de persones o collectius, que de bèra manèra patissen mancances. Eth sòn pressupòst se neurís basicament des sòns obtengudi damb era rifa d'ua cistalha entà Nadau. Tanben se neurís dera arremassada annau dera Parròquia, ingressi dera ròba, venta de flors deth dia dera mair, donacions de particulars e dera Òbra Sociu dera Caixa, e pendent er an 2007 ua subvencion deth Conselh Generau. Darreraments s'an iniciat tres naues activitats; er acompanhament voluntari as persones granes, classes de castelhan entà estrangèrs, e era collabo-

racion de Caritas damb eth Conselh e eth Burèu d'Assessorament Ciutadan, que perseguís tres objectius: informacion, formacion e autonomia dera persona. A compdar der an 2000, Càritas dispause d'un locau en carrèr dera Anglada de Vielha, que comencèc era sua activitat damb era recuelhuda de ròba entara sua distribucion as familhes qu'ac demanen o qu'ac an de besonh. Era dubertura d'aguest locau concebut sonque entara distribucion de ròba, permet coèisher e atier d'autes mancances e problematiques relacionades damb era emigracion e era marginacion. Tanben se realizen accions coma era compra de minjar, ajudes a despenes fixes que quauques familhes que, puntuauments, non pòden curbir, ajudes de materiau escolar o acompanhament voluntari a persones granes.

ben fomite as donadors novèls, es qu'ac hèn peth prumèr còp, e que normauments repetissen. Er indèx de freqüència des donacions ei actuauments de 1,5 còps/an. Es òmes pòden dar enquia 4 còps ar an, e es hemnes 3. "Dar sang s'a de convertir er un acte normau e quotidian, pr'amor qu'era sang non se pòt fabricar e dilhèu bèth dia n'auram de besonh", destaquen dempús dera entitat. "Dar sang ei ua decision desinteressada, un servici efectiu ara salut. Quinsevolh qu'age entre 18 e 65 ans pòt èster donador. Ei plan simple, sonque ues minutes e s'aurà ajudat a recuperar era salut o salvar era vida de fòrça gent".

Era pròplèu jornada de donacion ei prevista entath pròplèu 7 d'abri, enes vielhes escòles de Vielha.

ENA ANTARA

per Jusèp Loís Sans

Director deth programa entara
creacion dera oficina Occitan en
Catalonha

Sonque occitania

Er aranés agrada a toti. Damb major o menor simpatia, des de hè 20 ans, non è trapat reaccions contràries ar aranés, damb es excepcions de besonh e obligades. En tot cas è trapat desidia e ignorància, mès era actitud generau a estat de sensibilitat positiva e de compartir era idèa de que cau hèr mès accions entà protegir-lo. Er aranés a estat e ei ben acceptat per sectors diuèrsi. Es partits espanholistes, de dretes e de quèrres, que manifestèn ua clara actitud contra eth catalan, non son contraris ar aranés. E evidentaments ací non i a cap contradiccion: er aranés, d'un territòri de 10.000 personas, non ei un problema,

non pòt crear era ideologia sufisenta que posse es estructures politiquas de besonh entà justificar era existència d'un espai que met en entredit er Estat espanhòu o quinsevolha auta estructura centralista. E ath delà toti ac an clar, non se pòt mantier era lengua viua en un territòri tant petit que volgue gaudir dera modernitat. Pòga a pòc desapareish. Per açò ei fàcil trapar entre es anticatalans, expressions de simpatia e de volentat envers er aranés, que vòlen ajudar a justificar consciéncias e a crear imatges de confusion. Mès era causa ei diferenta, ara ja non se tracte d'Aran, se tracte d'Occitània, d'un territòri de

200.000 Km quarrats e mès de 15 milions d'abitants, damb mès de 3 milions de parlants; era segona lengua sense estat d'Euròpa. Açò ei diferent; Parlar dera nacion aranesa hè arrir e per açò auem auut de parlar de país e de patria, mès parlar de nacion occitana a tot eth sentit e alavetz es plantejaments espanholistes, anticatalans, ja non ac ven damb tanta simpatia. Ja non se tracte d'un pòble impossible de mantier, donques que maugrat er estat de matractament qu'a patit era lengua occitana, era sua capacitat de reaccion e de resisténcia encara ei importanta. Ei era sola possibilitat entà Aran.

www.pageseditors.com
ed.pages.editors@cambrescat.es

Pagès editors

Garona
Libres
en aranés

Libes en occitan dera Val d'Aran

Solitud
Víctor
Català

**Occitan en
Catalonha**
Jusèp Loís Sans

**Teatre en
aranés**
Manuela Ané

**Gramatica
aranesa**
Aitor Carrera

Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida - Tel. 973 23 66 11- Fax 973 24 07 95

DICCIONARI

A

Abletat: destresa
Acòrd: acord
Actuau: actual
Aflaquit: dèbil
Ahèr: assumpte
An: any
Analisi: anàlisi
Anheua: geniva
Ànsia: angoixa
Aprovedir: proveir
Amelh: ronyó
Atencion: atenció
Atier: atendre
Auer: tenir
Aurelha: orella

B

Benlèu: potser
Besonh: necessitat
Budèth: intestí
Buhar: bufar

C

Caisha: caixa
Caishau: queixal
Caishòla: ullal
Calhàs: coàgul
Cansèra: fatiga
Circulacion: circulació
Cirurgian: cirurgia
Clauar: concloure
Code: colze
Colonna: columna
Conselh: consell
Confóner: confondre
Còp: cop
Còr: cor
Cóser: cosir
Còth: coll
Cran: crani
Cuèlher: agafar

D

Dar: donar
Defèner: defensar
Demorar: esperar
Descamar: aprimar
Descurbir: descobrir
Desengust: disgust
Dubertura: obertura

E

Eishèra: aixella
Endormit: adormit
Entremieja: circumstància
Emparament: protecció
Emplastejar: manipular
Emplegar: utilitzar
Espitau: hospital
Estalhants: tisoires
Èster malaut: estar malalt
Estossegar: tossir
Esquia: esquena

F

Farrat: galleda
Flaira: olor
Fruta: fruita

G

Gargamèra/ gòrja : gola
Gambejar: coixejar
Guarir: curar
Greda: guix
Gripa: grip

H

Hèr mau: fer mal
Herir: ferir
Herida: ferida
Hèts: fets
Hicà-se: ennuegar-se
Hitge: fetge

I

Infermièra: infermera
Iranja: taronja

J

Jolh: genoll

L

Lèit: llet
Lèrma: llàgrima
Lengua: llengua
Lesion: lesió
Lèu: aviat
Lhet: lit

M

Maishèra: mandíbula
Mau: mal
Malaut: malalt
Medecina: medicina
Mètge: metge
Mèu: mel
Mochet: caramel
Mòstra: mostra

N

Nau: nou
Nauèth: recent
Nèrvis: nervis
Nud: nus

O

Obtier: obtenir

Orde: ordre
Operacion: operació

P

Paumon: pulmó
Pausar: descansar
Pendent: durant
Permèter: per metre
Persutar: insistir
Pès: peus
Pèth: pell
Pitrau: pit
Planhòt: gemec
Pòsa: repòs
Pòur: por

Q

Quèir: caure
Quinsevolh: qualsevol

R

Rèber: rebre
Recèpta: recepta
Recuèlher: recollir
Remèdi: remei
Resquilhada: relliscad

S

Sajar: intentar
Sèir: seure
Servici: servei
Sistèma: sistema
Soniari: somiar
Susvelhar: vigilar

T

Talh: tall
Tempsada: temporada
Tier: emprar
Trabalh: treball
Trapar: trobar
Trencadura: trencament

U

Uas: os
Uelhs: ulls
Usança: costum
Utilisar: Utilitzar

V

Vau: vena
Veishiga: butllofa
Verdugalh: verdura
Vertut: virtut
Volontat: voluntat

VA DE LENGUA

per Aitor Carrera

Professor de lengua e lingüística occitanes ena Universitat de Lhèida

Clauar era pòrta

Que diguérem qu'un des mots qu'ena Val d'Aran son pròpris e exclusius de Canejan ei *sarralha*. Aquera non ei cap era soleta paraula aranesa que pòt hèr arrepòrt ath dispositiu que servís entà daurir e barrar ua pòrta damb clau, mès ei era mès abituau en Gasconha. Donques, aquerò qu'en Aran non aparten sonque ath pòble de Canejan e ei fòrça minoritari, qu'ei reauments ua forma majoritària en gascon. Ua des autes formes araneses que signifie çò de madeish que *sarralha*, ei *clauadura*. *Clauadura* qu'ei era forma qu'emplegare er escrivan Jusèp Condò, e era qu'er *Atlas Linguistique de Gascogne* trobèc en Borg de Uelh, e eth lingüista Gerhard Rohlf's en Sent Mamet, a tocar d'Aran. Donques, qu'ei un aute mot viu en un espaci territorial transfronterèr. Mentre que *sarralha* contunhe de cap as tèrres comengesas garonenques de delà de Pònt d'Arrei, era forma *clauadura* trauèsse eth Portilhon, e se pòt tornar a trobar enes luis-honeses. En aranés que i a encara ua tresau forma que vò dèder çò de madeish qu'aque-res dues. Que se tracte de *pan* (que non cau confóner damb er aliment), que bèri uns an hèt a vier *pam*, e que s'emplegue mès que mès en centre e ena partida nauta d'Aran, de Castièro tà naut, maugrat qu'ei ua forma qu'ei estada registrada tanben en bèri punts de Marcatoza. Qu'ei un mot qu'a era madeisha origina qu'eth catalan *pany*, mès non ei cap un catalanisme. Coma es formes *sarralha* e *clauadura*, a mès, s'utilize tanben delà dera frontèra, en territòri administrativaments francès, concrètaments en Coserans (a on se pòt entèner *panh*, sense que sigue tanpòc un catalanisme). Donques, resumit: er aranés qu'a aumens tres mots entà hèr arrepòrt a ua soleta causa (encara n'í a bèth aute). Mès cap d'aqueri tres mots ei exclusivaments aranés. Toti que contunhen en d'auti territòris occitans. Ua aute evidéncia qu'er aranés non se pòt destacar deth rèste de ra lengua occitana.

DOP
 ARRÓS DELTA DER EBRE

DOP
 AUERÀS DE REUS

DOP
 HORMATGE DETH NAUT URGELH E ERA CERDANHA

DOP
 ÒLI DETH BAISH EBRE-MONTSIÀ

DOP
 ÒLI D'ES GARRIGUES

DOP
 ÒLI CIURANA

DOP
 ÒLI DE TÈRRA NAUTA

DOP
 BODER DETH NAUT URGELH
 E ERA CERDANHA

PRODUCTES CATALANS · ERA ORIGINA EI QUALITAT

IGP
 CEBAT DE VALHS

IGP
 CLEMENTINES DES TÈRRES DER EBRE

IGP
 LANGOÏSSA DE VIC

IGP
 POLHASTRE E CAPON
 DETH PRAT

IGP
 POMA DE GIRONA

IGP
 TRUHES DE PRADES

IGP
 TORRON D'AGRAMUNT

IGP
 VEDÈRA DES
 PIRENEUS CATALANS

Catalonha ei un país damb ua gran diversitat de productes agroalimentaris. Tanben a, ar encòp, un gran respècte pera tradicion e un decidit esperit innovador. Tot açò hè possible molti productes de qualitat, ligat ath territòri e as processos d'elaboracion. Era Generalitat e era Union Europèa distinguiesen aguesti productes damb es sagèths DOP i IGP.

DOP

**DENOMINACION
 D'ORIGEN PROTEGIDA**

IGP

**INDICACION
 GEOGRAFICA PROTEGIDA**